

Wat weet u van: wapenkunde of heraldiek

Het is een oeroud verlangen van de menschen zich uit te drukken in symbolische teekens van macht en aanzien. Evenals kleeding onderscheidingen en maatschappelijke verschillen scheidt, zoo ook de Heraldiek of Wapenkunde, welke langzamerhand zoo verbreid en ingewikkeld werd, dat zij tot een wetenschap moest leiden. En toch is de populariseering van deze wetenschap zoo ontzettend gering dat 90% van de menschen er niet mee op de hoogte is, ook al komt hij dagelijks met wapens in aanraking. De Heraldiek spreekt alleen tot hem in een vage, zeer algemeene romantische taal, die zoo ver afstaat van zijn dagelijksche belangen dat ze hem ternauwernood interesseert. Daar er dientengevolge weinig populaire handboeken en brochures over dit onderwerp bestaan, is het misschien niet onverdienstelijk er hier enkele dingen van te vertellen, die U aan een algemeene voorstelling kunnen helpen.

Het dragen of voeren van symbolische teekens is, zooals ik reeds zeide, zeer oud. We vinden ze bij de vroeg Oostersche volken en zij verzichtbaarden de gedachte aan grootheid, wijsheid, macht en eenheid. Zoo droegen de Egyptenaren als embleem een stier, de Korinthiërs een pegasus, de Atheners een uil, de Slavische volken een schorpioen en de Romeinen het meest algemeene teeken, de adelaar, later ook gevoerd door Napoleon en in onzen tijd door het Duitsche Rijk. Reeds bij Cyrus, de stichter van Perzië, kwam de adelaar voor. (plusminus 530 v. Chr.)

In de Middeleeuwen waren het Ridder die persoonlijke emblemen begonnen te dragen. Het wapen staat dan ook oorspronkelijk in verband met de oude, strijdende adel. Ridder waren opgeroepen krijgslieden die de vorst kwamen dienen met een eigen gevolg, dat de heer in het strijdgewoel kon herkennen aan zijn wapen, dat op de standaard stond afgebeeld. Hoe machtiger deze ridders, hoe belangrijker hun wapens.

In Frankrijk begon men de noodzaak in te zien, hier orde en regel in te brengen. Dat was omstreeks de 13de eeuw. De Heraldiek dus hield zich bezig met de kennis van het ontstaan, gebruik maken en overerving van het wapenembleem. Tot het stabiliseeren hiervan werkten ook de krijgstochten mee, die zoo langen tijd veel ridders samenbrachten. Herinneringen hieraan vinden we nog terug bij studentenfeesten.

Aanvankelijk was ieder gerechtigd op eigen houtje een wapen te voeren, (Dit gold nog in Ned. Oost-Indië tot 1930.) maar al spoedig trokken de vorsten het recht aan zich door het uitgeven van z.g. wapenbrieven. Het oudste bekende wapen in Nederland dateert van 1117 en werd gevoerd door Graaf Heinrich van Gelre. In dien eersten tijd waren ook de wapens persoonlijk en een instelling voor krijgslieden. Later, door huwelijk of erfenis, werden de wapens familiebezit en toen begonnen ook geziene burgers wapens te voeren, die dus alle aangenomen werden zonder officieele bekrachtiging. Uit de wapens zijn door de huwelijken dus ook relaties te lezen, want een deel van het eene wapen ging over in het andere.

Toch voldeed het vrije aannemen van wapens op den duur niet. In de 17de eeuw was de strijd over het al of niet op haar hevigst. Er werd tenslotte vastgesteld dat niet-adellijke personen boven hun wapens een gesloten en ongekroonde helm moesten plaatsen. Lang niet alle personen die wapens voeren zijn dus van adel, maar wel hebben allen die van adel zijn een wapen.

Hierop is in de gansche geschiedenis van de Heraldiek, slechts één uitzondering bekend, n.l. die van een

Engelsch edelman John Duddelston en zijn familie, afkomstig uit Bristol, die in 1691 in den adelstand verheven werd, maar nimmer een wapen voerde.

Merkwaardig is het dat geestelijke edellieden boven hun wapen inplaats van een helm, een myter of een hoed plaatsen; onder Napoleon I was zelfs een gevederde baret gebruikelijk, maar die is later weer verdwenen.

Werden de wapens dus langzamerhand niet meer persoonlijk, doch familiebezit, zij gingen ook over op landen, steden, dorpen en corporaties. In verband daarmee maken we gemakshalve dit schematisch overzicht:

- familiewapens: gaan erfelijk over,
- persoonlijke wapens: vervallen bij overlijden,
- gebiedswapens: van steden, dorpen, enz.
- alliantiewapens: ontstaan door huwelijk,
- successiewapens: overgenomen met erfenis,
- historische wapens: herinnering aan bijzondere feiten,
- sprekende wapens: met naam van drager.

Een wapen bestaat uit: schild, de stukken er op, schildhouders en wapenspreuk. Het standaardmodel heeft de afmetingen 9: 8. (breedte: hoogte) Het wapen van gehuwde vrouwen heeft een ovaal schild, dat van ongehuwde een ruitvormig schild. De kleuren onderscheiden we in drie soorten, 1ste: gewone kleuren: rood, blauw, groen, zwart, oranje en purper, 2de: metalen: goud en zilver, 3de: pelskleuren: hermelijn en vair. Soms hebben de kleuren nog andere namen: b.v. azuur-blauw; keel-rood; sabel; sinopel-groen.

In gravures worden deze kleuren aangegeven door arceeringen volgens een systeem, dateerend van ongeveer 1630. Op het schild worden de volgende verdeelingen aangebracht en benoemd:

- staande lijn: gedeeld,
- liggende lijn: doorsneden,
- schuine lijn: rechts of links geschuind,
- vakken, gevormd door lijnen heeten: kwartieren.

Soms op het schild nog een ander, kleiner schild, het z.g. hartschild. Merkw aardig is het dat de oudste schilden de eenvoudigste zijn; er komen zelfs voor met niets er op. Men maakt onderscheid tusschen valsche en echte schilden. Op een echt schild moet een gewone kleur staan naast een metaal. Bij een valsch schild vindt men b.v. twee gewone kleuren naast elkaar. Het wapen van Batavia is het voorbeeld van een valsch schild. Men vond in Indië trouwens tot 1930 veel heraldieke misbaksels.

We beschouwen nu kort de uitwendige versierselen. Als hoofdversiersel hebben we dus gezien de helm of hoed, eventueel met een kroon gedekt. Het aantal parels aan de kroon geeft rang of stand aan. In de 18de eeuw was het kroongebruik zeer willekeurig. De 2de versiering is het helmteeken, b.v. een vleugelbos. Ten 3de komen voor de schildhouders, figuren van menschen of dieren; bekend zijn als voorbeeld: leeuwen ter weerszijde. Ten slotte hebben we nog de wapenspreuk, b.v. „Je Maintiendrai”. Op zegelringen komen gewoonlijk alleen de essentieele kenmerken voor.

Een tijdlang werden door O.W.ers wapens aangenomen, maar deze zijn gelukkig grotendeels weer verdwenen. Als hoofdinstantie voor het beheer en de regeling van wapens geldt de Hooge Raad van Adel.

Dat de romantiek die er uitgaat van de Heraldiek nooit geheel verdwijnt, blijkt uit het feit dat zelfs geen revolutie haar heeft kunnen verwijderen. Zij duikt altijd in één of andere vorm weer op.

AB VISSER